

היבטים לשוניים בפרשת אמר פא

דקדוקי קריאה בפרשת אמר, בהפטרה ובראשון של בהר

ב לְשֹׁאֲרוֹ: להיזהר מהבלעת האל"ף. לא לְשֹׁרוּ! עם זאת השי"ן בשוא נח	
ג וּלְאַחֲתָו: כאן הו"ו בשוא והלמ"ד בפתח ¹ , העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה	
ד לֹא יִטְמָא בְּעַלְבֵּעִי: מוטעם מרכא-טפחא, מונח-אתנחתא, אין לקרוא 'לא-יטמא בעל, בעמיו'.	
וּלְהַחֲלוֹ: הטעמה כפולה: מאיילא ² בה"א וסו"פ בלמ"ד	
ו וְהָיָה קֹדֶשׁ: טעם נסוג אחור לה"א	
ז מֵאִשָּׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק להבדילו מה'אשה', ללא מפיק, המוזכרת מוקדם יותר בפסוק	
ט תַּחֲלֶ: הת"ו בצירי ולא בקמץ	
י עַל-רֹאשׁוֹ שִׁמּוֹן: התיבה הראשונה מוטעמת במונח לגרמיה ³	
יג אִשָּׁה בְּתוּלָה: הבי"ת הראשונה רפה על אף שהיה מקום לחשוב שיש כאן דין צבوتות ⁴	
כא טז עליית שני	
כא יח שָׁרוּעַ: שין שמאלית	
כא כ אֹו תַבְלָל בְּעֵינָו: טעם טפחא בתיבת אֹו	
כא כד מְקַדְשִׁי: השי"ן בפתח	
כב ב וַיִּנְזָר: הוא"ו בשווא נע	
כב ג הַקְדָּשִׁים: כאשר הקו"ף דגושה עקב ה"א הידיעה (וכן בַּקְדָּשִׁים) הקו"ף בחטף קמץ ונקראת (במבטא הישראלי) כחולם. במילה קְדָשִׁים ללא ה"א הידיעה, הקו"ף בקמץ רחב ונקראת כפתח	
כב ד יֹאכֹל: הכ"ף מנוקדת בפתח ולא בצירי	
כב ו וְטִמְאָה: הטי"ת בקמץ גדול והמ"ם בשווא נע	
כב ח לְטִמְאָה-בָּה: הטי"ת בקמץ קטן והמ"ם בשווא נח	
כב י לֹא-יֹאכֹל קֹדֶשׁ: טעם נסוג אחור ליו"ד, גם בהמשך הפסוק וכן הדבר בפס' יא, יד	
כב יג וְשָׂבָה: הטעם בבי"ת מלרע	
כב טז וְהִשְׁיֵאוּ: שין שמאלית. בַּאֲכָלֶם: האל"ף בקמץ קטן	
כב יז עליית שלישי	
כב יט לְרֹצְנֵכֶם: אתנח בראש הפסוק ללא הכנה של טיפחא לפניו. אין לעשות ניגון טיפחא בהברת הצד"י	
כב כא יְהִי־בֹו: דגש חזק בבי"ת מדין דחיק	
כב כד וּבְאַרְצְכֶם: הבית בשוא נח	

¹ בפרשת נזיר במדבר ו ז: וּלְאַחֲתָו ויו"ו שרוקה ולמ"ד בשווא נח.

² אין זה טעם מפסיק אלא טעם מחבר על אף היותו כטפחא מצד צורתו

³ עפ"י ספר "טעמי המקרא" מאת הרב ברויאר, עמ' 66.

⁴ שתי אותיות בגד"כפת בראש מילה ומאותו מוצא (לא כל צירוף!) כשלפניו תיבה המסתיימת בהברה פתוחה ומוטעמת בטעם מחבר, כגון 'ותתפשהו בבגדו' או 'ואכבדה בפרעה'. אך דין זה מתקיים רק כאשר הראשונה מבין השתיים מנוקדת בשווא נע וכאן הבי"ת מנוקדת בחירק. יש ספרים שהשתבשו בזה.

כב כה **מִשְׁחָתָם**: המ"ם בקמץ קטן

כב לג **וְנִקְדְּשִׁיתִי**: הטעם בתי"ו מלרע

כג א עליית רביעי

כג ב **דְּבָרִי**: ארבע פעמים מופיעה התיבה 'דבר' לאורך קריאה זו: שתי הפעמים הראשונות מוטעם בגרשיים ושתי הפעמים האחרונות בתביר. **מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ**: הטעם לא נסוג, ולכן מקום הטעם באל"ף. וכן בהמשך הפרשה.

כג ג **תַּעֲשֶׂה**: העמדה קלה בתי"ו שלא יישמע כפתח

כג יז **מְמוֹשְׁבֵּתֵיכֶם**: טעם קדמא מעל הבי"ת, ככלל, תיבה זו תמיד תבוא בהטעמה משנית בהברת הבי"ת. **תִּבְיָאוּ**: דגש חזק באל"ף. **שְׁתִּים**: בחלק מהדפוסים מוטעם בטעם יתיב ובחלקם בפשטא. גרסת היתביב עיקר

כג כב **וּבְקֶצֶרְכֶם**: הבי"ת בשווא נח למרות הגעיה בוי"ו. **לַעֲנִי**: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המורה על מיודע

כג כג עליית חמישי

כג כז **בְּעֶשְׂרֹה**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

כג ל **וְהֶאֱבֹדְתִי**: הטעם בתי"ו מלרע, העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף שלאחריה

כג לב **שִׁבְתְּכֶם**: התי"ו בשווא נע

כג לג עליית ששי

כג לח **שִׁבְתָּתָהּ וּמִלֶּבֶד מִתְּנוּתֵיכֶם וּמִלֶּבֶד... וּמִלֶּבֶד כָּל-נְדִבְתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ**: כל הדגושות בתוך המילה בשווא נע
כג לט **בְּאַסְפְּכֶם**: האל"ף בקמץ קטן

כד א עליית שביעי

וַיִּקְחוּ: הוא"ו בשווא נע. **לְהַעֲלֹת**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה

כד ג **לְפָרְכָתָהּ**: הלמ"ד בשווא נע, יש להיזהר מהפסוק הדומה בספר שמות (פרשת תצווה)

כד ה **וְאֶפִּיתִי**: במלרע!

כד י **יִשְׂרָאֵלִית**: הרי"ש בשווא נע, כן הדבר בהמשך

כד יד **אֶת-הַמִּקְלָל**: המ"ם בשווא נע⁵

כד טז **בְּנִקְבוֹ-שֵׁם**: הנר"ן בקמץ קטן, והבי"ת השנייה רפוייה

כד יט **יַעֲשֶׂה לֹו**: טעם נסוג אחור לעי"ן ולכן גם דגש חזק בלמ"ד

כד כ **יִנָּתֵן בּוֹ**: טעם נסוג אחור לנר"ן

כד כא מפטיר

כד כב **מִשְׁפָּט אֶחָד**: הפ"א בפתח

הפטרת אמור יחזקאל מד:

⁵ בכת"י בחטף פתח להדגיש את הנעת השווא. וכן בפסוק כג.

טו הַלֹּאִים: אין געיא בה"א והלמ"ד אחריה בשווא נח. לְשִׁרְתָּנִי: השי"ן בקמץ רחב והרי"ש בשווא נע, כן הדבר בפסוק הבא

יט וּבְצִאָתָם: הבי"ת בשווא נח. בְּלִשְׁכָּת: השי"ן בשווא נח על אף הגעיא שלפניה והכ"ף הרפויה שלאחריה

כב וְהֶאֱלַמְנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אֱלֻמָּנָה מִכֶּהֱן יִקְחוּ: למרות שאין הטעמים מורים אחרת, יש להקפיד על הפרדת בין אֱלֻמָּנָה ל-מִכֶּהֱן ולהימנע שיבוש הכתובים

כה לְטִמְאַה: הטי"ת בקמץ קטן והמ"ם בשווא נח

ל כָּל-בְּבוֹרֵי כָל: טעם נסוג אחור לכ"ף הראשונה. וְכָל-תְּרוֹמַת כָּל: טעם נסוג אחור לרי"ש. לְהִנִּיחַ: הה"א בקמץ והנר"ן רפויה

ראשון של בהר:

כה ד שני במנחת שבת

כה ו לְאֶכְלָה: האל"ף בקמץ קטן. לֶךָ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאַמְתְּךָ: טעם טפחא בתיבת לֶךָ. וּלְשִׁכְרֶךָ: געיה בכ"ף, הרי"ש בשווא נע, יש לקרוא: וּלְשִׁכְרֵי-רֶךְ. דין דומה בנוגע לתיבה הבאה: וּלְתוֹשֶׁבֶתָּה

כה ז וּלְבִהֶמְתֶּךָ: במתיגה זקף (דרבן)

כה ח שלישי במנחת שבת

כה ט בְּעֶשְׂוֹר: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

אברהם נפח ז"ל

כב כח וְשׂוֹר אוֹ שָׁה אֹתוֹ וְאֵת בָּנוֹ לֹא תִשָּׁחֲטוּ בְיוֹם אֶחָד
המילים "שור" ו"שה" מדברים רגיל על זכרים ונקבות של כל
גיל, אבל המילים עצמן הן כל אחת זכר, ולכן "אתו ואת בנו",
זכר בדקדוק, למרות שכאן מדובר רק על הנקבה – פרה, כשבה,
עז. (על בהמה זכר אי אפשר לדעת מי הבן שלו.)

א"ה. כך פירש רש"י כאן אֹתוֹ וְאֵת בָּנוֹ – נוהג בנקבה, שְׂחֹטֵה הָאֵם וְהֶבֶן אוֹ הַבֶּתִּי וְאִינוֹ
נוהג בזכרים, וּמוֹתֵה לְשֹׁחֲטֵי הָאֵם וְהֶבֶן (ראה חולין עח, ב). אבל מידי פלוגתא לא נפקא. י"ש מאן
דאמר שחוששים גם לזרע האב. ויש מחמירים כשידוע מי האב כמו שמצוי בזמננו.

כג כד זְכָרוֹן תְּרוּעָה אין זה שזוכרים את התרועה אלא זכרון שנגרם על ידי תרועה.

כג לו עֲצֶרֶת בספרי הנביאים "עצרה", אותו דבר. **א"ה.** לפי מה שבדקתי במקרא לא
נתרשמתי כך. לא נראה לי שכל עצרה בנביא היא תמורת עצרת בתורה. בדברי הימים (ב ז ט)
ובספר עזרא (נחמיה ח יח) יש עצרת במובן של התורה.

1. מלכים ב י כ וַיֵּאמֶר יְהוֹאֵל קִדְּשׁוּ עֲצֻרָה לְבָעַל וַיִּקְרְאוּ:

2. ישעיהו א יג חֲדָשׁ וְשִׁבְתָּ קִרְיָה מִקְרָא לֹא-אוֹכֵל אֵין וְעֲצֻרָה:

3. יואל א יד קִדְּשׁוּ-צֹם קִרְיָה עֲצֻרָה

4. יואל ב טו תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קִדְּשׁוּ-צֹם קִרְיָה עֲצֻרָה:

כד יא שְׁלֵמִית לפעמים כמו פה שם אשה, וכמה פעמים שם גבר.

א"ה. חיפוש שלומית במאגר המקרא מראה כן.

מדברי ידידנו הרב גור אריה צור נר"ו

יש ליתן טעם מדוע נסמכה פרשת אמור לקדושים. ולעומקו של מקרא, יש לומר, שירמוז בזה על קדושת שרש נשמתם של בני ישראל, שנאמר בהם מַמְלַכְת פְּחִימָם וגוי קָדוֹשׁ (שמות יט, ו). שהיה נראה לכאורה ששונה קדושת הכהן מקדושת ישראל, שבעוד קדושת הכהן היא קדושה עצמית בהיותו כהן, ורק מִצְוָה הוא שלא לחללה, הרי קדושת ישראל נראית כתלויה במעשיהם, כבפרשת קדושים. ואשר על כן באה הסמיכות ללמד שגם בישראל יש קדושה עצמית, בבחינת נשמה שנתת בי טהורה היא, ובבחינת אשר בחר בנו מכל העמים, ומה שמצווים לפרוש מעריות וממאכלים אסורים הוא לשמור את הקדושה שלא תתחלל. ומה שהקדים את קדושים תהיו לאמור כמבואר ב"קדושים" שהוא מעין קשוט עצמך תחילה ואז תקיים "וקדשתו".

דרשת אמור ואמרת תמימות בעבודת ה'.

ויאמר ה' אל-משה אמר אל-הפְּהִימָם בְּנֵי אֶהֱרָן וְאֶמְרָת אֱלֹהִים
אָמַר וְאֶמְרָת. לפשוטו של מקרא פירש רש"י אמור, ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהוא לשון האמרה. ככתוב. אֵת ה' הָאֱמִירָת הַיּוֹם לְהִיּוֹת
לָךְ לְאֱלֹהִים וגו', וְה' הָאֱמִירָת הַיּוֹם לְהִיּוֹת לְךָ לְעַם סִגְלָה (דברים כו, יז-יח) וגו'.

ואמרו חז"ל בברכות (ו עמ א) מאי לשון הָאֱמִירָת וְהָאֱמִירָת לשון חטיבה אחת. אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שאתם אומרים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד (דברים ו, ד). ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שְׁנֵאמַר וּמִי כְעֶמֶךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ⁶ (ד"ה א יז כא).

ועל דרך הלשון, יש לומר שאין מקרא יוצא מדי פשוטו, ולשון הָאֱמִירָת וְהָאֱמִירָת הוא גם לשון אמירה. אלא שהם נאמרו בלשון הפעיל, שמפעיל את האחרים לעשות פעולה. כגון הלביש, האכיל.

כן כאן, כביכול הקב"ה מאמיר אותנו ואנו מאמירים אותו. הוא מאמיר אותנו כלומר בצוותו עלינו גורם לנו לומר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד.

ועל ידי כך שאנו אומרים שמע ישראל ה' אחד אנחנו כביכול מְאִמְרִים אותו לומר עלינו ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ובכך לְהִאֱמִירָנוּ לעשותנו חטיבה אחת בעולם. כלומר הוא מְאִמְרִינוּ לְהִאֱמִירוּ וחוזר חלילה ללא הפסק כלל. וזה שנאמר הָאֱמִירָת וְהָאֱמִירָת.

ועל דרך הצח כאומרו: הוא הָאֱמִירָת לְהִאֱמִירוּ ואתה הָאֱמִירָתוּ לְהִאֱמִירָת.

וכאומרו [לפי המנהגים] בתפילת יום הכפורים בפיוט להב המְאִמְרִירוּ בָּאֵהָב בטרם הוידוי של חזרת הש"ץ: אנו עמך ואתה מלכנו, אָנוּ מְאִמְרִירָת וְאֶתָּה מְאִמְרִינוּ.⁷

⁶ מקרא זה פותח את הברכה הרביעית האמצעית בעמידה של מנחת שבת. הספרדים מעדיפים פסוק מקביל בשמואל (ב ז כג) כְּעֶמֶךָ יִשְׂרָאֵל.

⁷ א"ה. גם לפי המנהג הנפוץ לדלג פיוטים וסליחות, סליחה זו 'כי אנו... ואתה....' נאמרת לפני הוידוי. יש פיוט מוכר וידוע של הקליר 'אדירי איומה' בשחרית יום ראשון של ראש השנה. הנוסח הנפוץ הוא 'אדירי איומה יאדירו בקול' – 'יאמרו בקול אדיר יי מלך. ויש גרסה שיתכן שהיא יותר מדויקת 'יאמירו בקול' מלשון האמרת (לא מצאתי גרסה זו אצל גולדשמיד, אבל כמדומה ראיתי כך במחזורים). ביום השני יש פיוט דומה של ר' שמעון בן יצחק 'כל שנאני שחק באומר מאמירים' ושם ברור שהכוונה למקראות בפרשת כי-תבוא שציין ידידנו.

ולעומקו של מקרא יאמר, כך אומר הקב"ה למשה אֶמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן כְּלוּמָר
הָאֱמִידִם, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כְּלוּמָר שִׁיאֲמִירוּנִי. וכשם שְׁעֲשִׂיתִים חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם,
כֵּן בַּעֲבוּדַתְם וּבִקְדוּשַׁתְם יַעֲשׂוּנִי הֵם חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם.
וליתר ביאור יש להבין מה היא חֲטִיבָה אַחַת. ויש לומר כגון מִקְשָׁה אַחַת. שֶׁהַכֹּל
בָּהּ תָּמִיד לֹא חֲסֵרוֹן כָּלֵל. כֵּן הִיא הַשְּׁגַחַת ה' בְּעוֹלָם, וְכֵן הִיא תוֹרַתָּנוּ וְעִבּוּדַתָּנוּ,
וְתַכְלִית מִצִּיאוֹתָנוּ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תִּתְּבָאֵר כָּל הַפְּרָשָׁה כּוֹלָה עַל כָּל עֲנִינָהּ, וְתִהְיֶה
הַגְּדֵרָתָהּ:

תְּמִימוֹת בַּעֲבוּדַת ה'

... כִּי זֶה סוּד הָעִבּוּדָה הַתְּמִימָה לַעֲשׂוֹת כְּבִיכּוֹל אֶת הַקֶּב"ה חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם,
כְּמִקְשָׁה אַחַת. הוּא סוּד הַהִשְׁגָּחָה.
א"ה. קִיצְרָתִי כֹאן בַּהֲמִשָּׁךְ דְּבָרֵי יִדְיָנוּ, יִתְּכֵן שְׁחֻלְקָם יִטּוּפְלוּ בַּהֲמִשָּׁךְ הַפְּרָשָׁה.

כֹּא ח פִּירֵשׁ רִשׁ": וְקִדְשָׁתוּ עַל כְּרַחוּ שְׂאֵם לֹא רָצָה לַגְּרֵשָׁה, הִלְקָהּ וַיִּסְרָהּ עַד
שִׁיגְרָשׁ. וְהוּא לִשּׁוֹן הַסְּפָרָא.

קִדְשׁ יִהְיֶה-לָּךְ נִהוּג בּוֹ קְדוּשָׁה לַפְּתוּחַ רִאשׁוֹן בְּכָל דָּבָר וּלְבֶרֶךְ רִאשׁוֹן בִּסְעוּדָה.
עַד כֹּאן פִּירוּשׁוֹ. וְכִבְר תִּמָּה עָלָיו הִרָא"ם, מִדּוּעַ יִשְׁנֶה רִשׁ"י מִגִּמְרָא וּפּוֹסְקִים
שֶׁלִּמְדוּ מִן־קִדְשָׁתוֹ לִנְהוּג בּוֹ קְדוּשָׁה וּלְפְתוּחַ רִאשׁוֹן בְּכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָׁה, וְלֹא
מִקְדָּשׁ יִהְיֶה-לָּךְ.

וְכֵן מוֹבָא בַּמוֹעֵד קֶטֶן כַּח: וְכֵן בְּנִדְרִים סִב, וְכֵן בְּגִיטִין נֵט, וְכֵן בַּהוֹרִיּוֹת יֵב: וְכֵן
הִרְמַב"ם בִּסְפָר הַמִּצְוֹת (עֲשֵׂה לֵב) וּבִסְפָר הָעִבּוּדָה הַלְכוֹת כְּלִי הַמִּקְדָּשׁ פֶּרֶק ד',
וְשׁו"ע א"ח סִימָן ר"א, וּסְפָר הַחִינוּךְ רִס"ט.

וְאִין מִי שִׁילְמַד כְּרִשׁ"י שִׁישׁ לִכְבֹּד אֶת הַכֹּהֵן מִקְדָּשׁ יִהְיֶה-לָּךְ, אֵלֹא מִן־קִדְשָׁתוֹ.
וְהִרָא"ם נָתַן טַעַם בְּזֶה, שִׁיּוֹתֵר קָרֹב לַפֶּשֶׁט לַלְמוּד לִכְבֹּדוֹ מִקְדָּשׁ יִהְיֶה-לָּךְ. אֵד סֵתֵם
וְלֹא פִירֵשׁ. וּלְפִשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא יֵשׁ לַפֶּרֶשׁ וְלִמְרָא שֶׁרִשׁ"י נִקֵּט כֹּאן לִפִּי שִׁיטָּתוֹ בְּכָל
הַתּוֹרָה כּוֹלָה, לַפִּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא וּלְמַעַן יִרְוֹץ הַקּוֹרָא בּוֹ. כִּי כֵן יוֹבֵן לְקוֹרָא בִּיּוֹתֵר,
לְפִי רִיחָטָא, לִפִּי זְרִימַת וְרִיצַת הַלְשׁוֹן.
וְכֵן יִהְיֶה עֶרֶךְ הַדְּבָרִים:

וְקִדְשָׁתוֹ, אוֹתוֹ. לְפִי רִיחָטָא, הַדְּגֵשׁ הוּא עָלָיו. וְכֵן הַטַּעַם בַּמִּלְרַע, עַל סוֹף הַתִּיבָה.
וְקִדְשָׁתוֹ. מֵהָ הִיא הַחֻבָּה הַמוּטְלַת עָלָיו, עַל הַכֹּהֵן. לַגְּרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ הַפְּסוּלָה לוֹ.
וּמִקְדָּשׁ יִהְיֶה-לָּךְ יֵשׁ לַלְמוּד לְפִי רִיחָטָא, מֵהָ הִיא הַחֻבָּה הַמוּטְלַת עָלָיו, עַל
יִשְׂרָאֵל. וְכִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר בַּפְּסוּק קְדוֹשׁ יִהְיֶה לָּךְ. וְהַטַּעַם יוֹרֵה כִּי הַדְּגֵשׁ עַל הַתִּיבָה
לָּךְ. מֵהָ חוֹבַתְךָ שְׁלָךְ, לִנְהוּג בּוֹ קְדוּשָׁה לַפְּתוּחַ רִאשׁוֹן וּלְכַבְדּוֹ בִּסְעוּדָה וְכו'.

וְאִשֶּׁר עַל כֵּן יִרְוֹץ הַקּוֹרָא בּוֹ. וְקִדְשָׁתוֹ שְׁתַּכְפָּה עָלָיו אֶת חוֹבַתּוֹ, כְּגוֹן לַגְּרֵשׁ גְּרוּשָׁתוֹ.
וְאִילוּ קִדְשׁ יִהְיֶה-לָּךְ הִיא חוֹבַתְךָ. לְכַבְדּוֹ לִהְיוֹת רִאשׁוֹן בְּכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָׁה.
וְלַעֲוִמְקוֹ שֶׁל מִקְרָא וְעַל דֶּרֶךְ הַצַּח, יֶאֱמָר מֵהָ שְׁפִירֵשׁ רִשׁ"י שִׁיגְרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ
מִהַתִּיבָה וְקִדְשָׁתוֹ, שִׁישׁ כֹּאן גַּם דִּימוֹי הַלְשׁוֹן. וְקִדְשָׁתוֹ. וְהַמִּלָּה קִדְשָׁתוֹ עַל
קִידוּד. אוֹ קִידוּר. וְהוּא לִשּׁוֹן הוֹצָאָה וְקִילּוּף. כְּמוֹ לְקַדּוֹר אֶת הַשֵּׁם מִהַקִּלְף. כֵּן
יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ הַפְּסוּלָה לוֹ. וְכִאִילוּ כְּתוּב וְקִדְשָׁתוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ הַפְּסוּלָה לוֹ.
וּמִקְדָּשׁ יִהְיֶה-לָּךְ יִלְמַד רִשׁ"י לְקַדְשׁוֹ וְלַהֲרַבּוֹת כְּבוֹדוֹ, שֶׁכֵּן הוּא בִּרְ"ת לָל"ךְ, לַהֲרַבּוֹת
כְּבוֹדוֹ. וּמַעֲתָהּ, יֵשׁ לִיתֵן טַעַם, לְשֶׁאֵר הַגְּמֵרוֹת וְהַבְּרִייתוֹת וְהַפּוֹסְקִים שֶׁלִּמְדוּ אַחֲרַי
מִרִשׁ"י, לְכַבְדּוֹ מִן־קִדְשָׁתוֹ. וְכֵן יִהְיֶה עֶרֶךְ הַדְּבָרִים: וְקִדְשָׁתוֹ – וְקִדְשָׁתָא אִתָּהּ אוֹתוֹ.
אִתָּהּ, עָלֶיךָ הַחֻבָּה הַמוּטְלַת לְקַדְשׁוֹ וּלְכַבְדּוֹ.

ומקדש יְהוָה-לָךְ ילמדו שיש לכבדו אפילו אם הוא בעל מום ואינו כשיר לעבודה. וכדבריהם: אפילו בעלי מומים במשמע.

ועל דרך הצח ירמוז לכך הפסוק שכן לא נכתב קדש יְהוָה-לָךְ עם וא"ו, אלא קדש בלי וא"ו. וזה מרמז על בעל מום. וכאמרו אף על פי כן יְהוָה-לָךְ, יהיה עליך לכבדו. **א"ה**. ידידנו אמר שיפרש לפי רהיטת הלשון וריצתו. אבל נטייתו לדרש ולרמז הניבה פירוש על דרך הדרש. כנראה לפי פשוטו ולפי כוונת הרא"ם יש לומר **וקדשתו** – עשה אותו קדוש ואל תתן לו להתחלל! **קדש יְהוָה-לָךְ** – עליך להעריצו בגלל כהונתו ולהקדים אותו.

כג כא **וקראתם בעצם היום הזה מקרא-קדש יְהוָה לָכֶם כָּל-מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ** כאן לא כתוב שמו של חג השבועות. במקומות אחרים נקרא חג השבועות בתורה מצינו

1. שמות לד כב: וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ בַּפּוּרִי קִצִּיר חֲטִיִּם וְחַג הָאֶסִּיף תִּקּוּפַת הַשָּׁנָה:

2. דברים טז י: וַעֲשִׂיתָ חַג שִׁבְעוֹת לַה' אֶלֶּהֶיךָ מִסֹּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן

3. דברים טז טז: בְּחַג הַמִּצֹּת וּבְחַג הַשִּׁבְעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת-פָּנָי ה' רִיקָם:

גם בפרשת פינחס בְּשִׁבְעַתֶּיכֶם (במדבר כח, כו) אבל בראש הפסוק שם וּבְיוֹם הַתְּכַוֵּרִים.

ידידנו הרב יהודה גנוט מציב כאן מאמר שמצא בתוספת משלו.

למה נקרא חג השבועות/הקציר בשם "עצרת"? [מיוסד על פי מאמר יפה שקבלתי בעבר ואיני זוכר את שם הכותב הנכבד. אדרבה מי שמצא או ראה וכו'...] הפעם הראשונה שבה מוזכר חג השבועות בתורה היא בפרשת משפטים, ושם הוא נקרא חג הקציר, וְחַג הַקִּצִּיר בַּפּוּרִי מִעֲשִׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶךָ (שמות כג, מז). בפעם השנייה, בפרשת כי-תשא נוכן בפרשת ראה (דברים פרק טז, יז), נקרא חג שבועות, אבל הסיבה לקריאת שם זה והיא המצוה לספור שבעה שבועות, עדיין איננה כתובה וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ בַּפּוּרִי קִצִּיר חֲטִיִּם. בפרשתנו מופיע גם הציווי לספור שבעה שבועות, והקרבת המיוחד של החג הזה, שהוא שתי הלחם. ביחד עם שתי הלחם מקריבים שבעה כבשים, פר אחד ושני אילים לעולה, שעיר חטאת, ועוד שני כבשים שהם קרבן שלמים. ואולם, כאן לא נקרא החג בשם מלבד הביטוי 'מקרא קדש', וּסְפַרְתֶּם לָכֶם ... מִמוֹשְׁבֵיכֶם תִּבְיֹאוּ ... וּקְרַאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהוָה לָכֶם בפרשת פינחס מופיע החג הזה כחג הביכורים וגם כחג שבועות וגם מקרא קודש, וּבְיוֹם הַתְּכַוֵּרִים בְּתִקְרִיבְכֶם מִנְּחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשִׁבְעַתֶּיכֶם מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהוָה לָכֶם.

המעניין הוא שבלשון חז"ל נקרא החג הזה דוקא בשם עצרת, שם שאינו מופיע בתנ"ך כלל על חג זה, אלא דוקא ליום השמיני של סוכות (ויקרא כג, לו. במדבר כט, לה). וליום השביעי של פסח (דברים טז, ח **א"ה**). בפרשת אמור ובפרשת פינחס כתוב **מקרא קדש** אבל **לא עצרת**! במשנה מופיעה המלה 'עצרת' 24 פעמים, וכולם מתייחסים לחג השבועות. חג השבועות בשם זה אינו מוזכר כלל במשנה!

המקור היחיד שעליו ניתן אולי להסתמך כשקוראים לחג השבועות 'עצרת' הוא תרגום אונקלוס, שמתרגם את המלה 'בשבועתיכם' – "בעצרתכון" וביומא דבכוריא בקרוביכון מנחתא חדתא קדם ה' בעצרתכון מערע קדיש יהי לכון כל עבדת פולחן לא תעבדון וכה נאמר על כך בפסיקתא, (פסיקתא זוטרתא פרשת פינחס קלו: וז"ל אמר רבי טוביהו ברבי אליעזר ז"ל: חזרתי על כל עניני המועדות ולא מצאתי חג שבועות שנקרא עצרת. ורבותינו ז"ל קראו בכל מקום עצרת לחג השבועות והוא לשון תרגום דאמר אונקלוס הגר בעצרתכון. עכ"ל).

לא מצאתי עדיין הסבר פשוטי המניח את הדעת למה לשון חכמים אשר הוא לחוד (ע"ז נח:). שינוי כ"כ מלשון התורה, אציין רק שכבר מצאנו דוגמתו ואפילו באופן מחודש ממנו בחג הפסח, בעוד שעם זה ניתן בעבור הקרבן שמקריבים בו מ"מ בחרה התורה

לכנותו חג המצות וכדכתיב "את חג המצות תשמר" (שמות כג, טו / לד יח) ועשית פסח... ואילו כיום שאין לנו בעווה"ר את הזכות להקריב קרבן פסח. הננו מכנים אותו באדיקות. בעקבות חז"ל כמובן, "חג הפסח" במקום "חג המצות", והוא פלא. **א"ה**. כתפילה אומרים את חג המצות הזה זמן חרותנו ולא את חג הפסח.

החידוש הגדול בדברי הפסיקתא. שעד דבריו היינו יכולים לומר שמכיון שהתרגום נועד לעמי הארץ וכו'. לכן בחר לכנות את חג השבועות בלשון הרווח בין ההמון. מגיע רבי טוביה ואומר: לא כן! אדרבה אונקלוס הוא המקור! הוא טבע את כינוי החג. ומשכך. מתעצמת השאלה. למה בחר אונקלוס [בעקבות רבותיו ר' אליעזר ור' יהושע?]. לקרוא לחג דוקא "עצרת" מה שאינו "תרגום" כלל ל"שבועתים". **א"ה**. ליתא! המתרגם לא קבע את השם, הוא רק מעיד על הלישון הנקטה בפי העם.

עוד אנו יודעים כי השם "חג השבועות" ניתן לו בעקבות ספירת השבועות הקודמים לו כדאי' בר"ה (ה). מצוה למימי שבוועי ועוד חג שבועות כתיב. מה טעם השמיטו את גודל מעלת החג ויחודיותו שנבנה בעמל ובצפיה של שבועות ארוכים ונתנו לו שם סתמי עצרת.

לשיטת הפוסקים כי ספירת העומר בזמן הזה היא מדרבנן אפשר לומר שאונקלוס שכתב את תרגומו לאחר חרבן הבית סבר כך. ולפיכך נעדר מהחג היותו תשלום של ספירה מיום הביאכס את עומר וכו' והקרבנות... ולכן נקרא רק עצרת כלומר "חג" בלי קשר לשום ספירה. **א"ה**. ליתא! תרגום אונקלוס הוא שחזור של תרגום קדום יותר. תלמוד בבלי מגילה ג א ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו? והא אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב: מאי דכתיב ויקראו בספר תורת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא. [לשון המקרא ויקראו בספר בתורת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא (עזרא נחמיה ח, ח)] ויקראו בספר תורת האלהים - זה מקרא, מפרש - זה תרגום, ושום שכל - אלו הפסוקין, ויבינו במקרא - אלו פיסקי טעמים, ואמרי לה: אלו המסורת. - שכתום וחזרו ויסדום. תרגום אונקלוס הוא עריכה מחדש בתוספת מלים יווניות שלא נודעו בזמן עזרא. גם אם נניח שבזמן עזרא היה מתורגם שבועין או שבועיא, ואונקלוס שינה לעצרתא - הוא עשה כן כי כך נקרא בפי העם וחכמי הדור.

אך לדידן שאין הדבר מוכרע מה גם שעומק החג ודאי ובודאי מתבטא דוקא בשבועות הקודמים לו שפיר נקרא חג השבועות.

יתכן אף תירוץ דחוק יותר אך כבר אמרו תלמידי החת"ס בשמו "רוב הדוחקים אמת", כי המילה שבועות. מטעה לחשוב שהחג הוא ממש שבועות או לפחות שבוע נכדהו"א בר"ה שם] לכן הדגיש אונקלוס שזהו רק יום אחד וכעצרת דעלמא. **א"ה**. נשתקעו הדברים. בספה"ק קדושת לוי כתב. כי בשונה מחג הפסח או המצות או הסוכות שבשמו קיים זיקה לחגיגות או מצוות החג אך חג ה"שבועות" אין לו משמעות של "חג" או מצוה הקשורה ליום חג עצמו. לכן העדיף לקרוא בשמו "עצרת" כלומר שחגיגותו בזאת שהוא ללא מלאכה דוקא. עכתו"ד. ויצויין בשולי הדברים כי טעם זה מתאים דוקא בזה"ז שאין לנו באמת שום מצוה מיוחדת ביו"ט זה. אך בזמן הבית אוהו. הרי אז החלו חגיגות הביכורים. הקרבן הנדיר שלמי ציבור ושתי הלחם חמץ. ובודאי שפיר נקרא חג הביכורים.

קיבלתי מיונתן נוימן נר"ו. אכתוב כאן פירוש אחד שעמתי מר' אליהו ובר שליט"א: חז"ל כינוהו "עצרת", כי אחר החרבן לא ניכרת כלל כל מצוה בחג הזה. כשבית המקדש היה קיים, הביאו שתי הלחם, המתירים להביא מנחות מתבואה חדשה. מדובר באירוע חגיגי המסמל ציון דרך משמעותי. כמו כן, מחג השבועות מתחילים להביא ביכורים. גם זהו ציון דרך משמעותי מאד. לאחר החרבן, אין כבר כל משמעות לחג, חוץ מעניין איסור מלאכה, "עצרת".

אני הוספתי עוד: כי לאחר החרבן גלו רוב יהודי ארץ ישראל, ולכן כבר לא היתה כל כך משמעות ל"חג הקציר". לרוב היהודים לא היתה קרקע משלהם, ואף יהודים שהיתה להם קרקע בחו"ל (וברוב המקומות זה היה די נדיר **א"ה**, ליתא! בתלמוד יש הרבה מעשים המוכיחים שהרבה יהודים היו בעלי קרקעות, הן בבבל והן בארץ ישראל. סימן לדבר ב"ק צה ב אמר ליה והא מעשים בכל יום וקא מגבי שמואל אפי' שבח המגיע לכתפים!). הרי לא היה להם כל קשר לאיזו מצוה מסוימת. מעט יהודים שישבו בארץ ישראל (בגליל בעיקר), אולי היו להם מעט שדות **א"ה**, גם זה ליתא, אך שמירת שמיטה למשל היה עניין קשה מאד (מוזכר משהו כזה בירושלמי).

אחר כל זה, מובן כי העניין היחיד שנשאר בחג השבועות הוא "עצרת". אולי זה קשור גם לזה שפסח וסוכות הם בני שבעה (או שמונה) ימים כל אחד מהם, כלומר חג שיש בו יו"ט ויש בו חול המועד. משא"כ חג השבועות, הוא יום אחד בלבד, לכן הוא חג שכולו עצרת. וגם זה קשור לבית המקדש, כי בבית המקדש הרי היו שבעה ימי תשלומים לחג השבועות.

מסתבר שחג השבועות היה מאז ומתמיד גם זמן מתן תורתנו⁸, ואולי סמלו זאת בדרך זו או אחרת. אך רק לאחר חרבן בית המקדש, התחילו לחפש משמעות נוספת (אולי יותר נכון: אחרת) לחג השבועות, והתמקדו בעניין שודאי אינו עיקר היום, והוא מתן תורה.

בזמננו, כאן בארה"ק כאשר רוב ככל יהודי העולם יכולים לעלות לארה"ק ואין מעכב בעדם, אנו קרובים מאד לבניין בית המקדש בב"א. נראה שיש עניין להתחיל להתעורר בעניינים אלו. העירוני כבר בשנה שעברה מספר למדנים כי ראוי לקרא בחג השבועות לפחות כתוספת את קריאת "שבעה שבועות". בשנה שעברה עדיין לא העזנו, אך בעז"ה בחג השבועות הבעל"ט נעשה זאת כקריאת העולה החמישי או שנוסיף על הקוראים. בשביעי של פסח השנה, קראנו לשביעי (השנה חל בשבת) את קריאת שמור את חדש האביב (לפי מנהג א"י הקדום קראו קריאה זו בשבת שבתוך הפסח, או ביום חמישי של פסח. נו, גם את זה עדיין איני מעיז לעשות). אמנם בשמיני עצרת כבר בשנה שעברה (וכמובן גם בשמיני עצרת האחרון) קראנו – לפני קריאת וזאת הברכה – את כל פרשת כל הבכור. אך כאן היה זה קל יותר, כי אפילו אלו ש"עקמו את האף", הסכימו עמי עזה יותר "לכתחילה" מלחזור מספר פעמים על אותה קריאה.

ויהי רצון שנוזכה לראות במהרה בבניין בית מקדשנו. **א"ה**, למי שאינו יודע, ידידנו הרב יונתן נוימן מנהל בית כנסת שביסודו נוסח אושטרייך (אשכנז מזרח, דומה לנוסח פולין (לא מנהג אשכנז) הנהוג בארץ ישראל, שנתרחק למדיי הן ממנהג פולין והן ממנהג אשכנז מערב-מזרחי), אבל יש בו הרבה חדשנות, וכרגיל בדברים מעין אלה – בחלקם הוא פועל נכונה ובחלקם לא.

הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו. כא-כב פל-א"ש אשר-בו מום מ'רע א'ה'ן ה'ה'ן לא י'ש ל'הקריב א'ת-א'ש'י י' מום ב'ו א'ת ל'חם א'ל'ה'יו לא י'ש ל'הקריב: ל'חם א'ל'ה'יו מ'קד'ש'י ה'קד'ש'ים ומן-ה'קד'ש'ים יא'כל:

בפסוק כ"ב קשה למה הטעמים הפסיקו בלחם אלקיו מקדשי הקדשים, ולא חיברו את ימקדשי הקדשים ומן הקדשים.

והנה רש"י בעירובין (קה. ד"ה דהא אישתרי) הביא שבתו"כ דרשו שפסוק כ"ב מחובר לפסוק כ"א, שהבעל מום לא יגש להקריב את לחם אלקיו מקדשי הקדשים, דהיינו כל קרבנות ציבור [ולא רק תמידים].

⁸ **א"ה**, גם לפשוטו של מקרא ב'חדש השלישי' (שמות יט, א) מתפרש ביום ראש החודש השלישי – וכעבור כמה ימים הגענו לשבעה שבועות מחג הפסח [גם לפי דברי התלמוד שבשבת ניתנה תורה, ופסח מצרים היה ביום חמישי התורה ניתנה ביום החמישי ואחד (ששי או שביעי בסיון) ליציאת מצרים – עדיין אפשר לומר 'זמן מתן תורתנו'].
⁹ **א"ה**, מי שורף כאן שרפות!?

ולפי זה י"ל שכיון שכל קרבנות הציבור הם קדשי קדשים, א"כ יוצא שדוקא תחילת הפסוק מחוברת לפסוק הקודם, ולפי זה מובן מה שהפסיק כאן באתנחתא. **א"ה**. לפי מה שהראינו לדעת הטעמים מעדיפים לא להסמיך אתנחתא לסילוק. כאן התורה מביאה את איסור הקרבת כהנים בעלי מומין. בעצם בעל מום אסור בהקרבת גם קדשים קלים, ומותר גם באכילת קדשי-קדשים הן של יחיד והן של ציבור ובלבד שיהא טהור. אבל קשה לי להוציא פסוק זה ממשוטו. הפסוק הקודם דיבר על איסור הקרבה, ופסוק זה על היתר האכילה.

כב-כה ומיד בן-נָכַר לֹא תִקְרְבוּ אֶת-לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל-אֱלֹהִים כִּי מִשְׁחַתֶּם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִרְצוּ לָכֶם: לכאורה יכי משחתם בהם מום בסי הוא טעם לאיסור ההקרבה של בעל מום שבתחילת הפסוק. וא"כ קשה למה הטעמים לא חיברו את זה עם תחילת הפסוק. ונראה שהטעמים הם כמו שלמדו ביומא סד. יכי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכסי דדוקא כשימשחתם בהם מום בם לא ירצו לכסי, אבל כשעבר המום ירצו לכם. **א"ה**. פסוק זה בא להשלים שגם מבני נכר אין לקבל קרבנות בעלי מום המפורטים בפסוקים הקודמים, והסיפא כי משחתם בהם... אזהרה שקרבנות אלה לא ירצו לכם!

כג-מד וידבר משה את-מִעֲדֵי יְיָ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

בר"ה (כד.) למדו מכאן שראש ב"ד אומר 'מקודשי'. ולכאורה לפי דרשה זו דורשים רק את החצי הראשון של הפסוק: וידבר משה את מועדי השם. [שהרי הדיבור של 'מקודשי' אינו לבני ישראל]. ולכאורה המקור לדרשה זו, היינו מזה שהפסיקו באתנחתא בידבר משה את מועדי השם, [ולא הטעימו: וידבר משה את-מִעֲדֵי יְיָ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:], ומזה מבואר שהפסוק מדבר תחילה בדיבור של משה [שהיה ראש ב"ד] שלא היה אל בני ישראל, ולזה ביארו דהיינו הדיבור של 'מקודשי'. והנה אונקלוס תירגם: ומליל משה, ית סדר מועדיא דיי, ואליפנון לבני, ישראל: ועיי רמב"ן שביאר שיסדר מועדיא הכוונה שלמדם סדר המועדות, בתקוני העיבור הנמסר לו על פה בסיני... ויאלפינון לבני ישראל היינו שהיה משה אומר להם לישראל הלכות פסח בפסח, והלכות עצרת בעצרת, והלכות החג בחג... וגם לפי זה מובן האתנחתא. שבתחילה הפסוק מדבר על עצם זה שדיבר את תקוני העיבור הגורמים את מועדי השם. ודיבור זה לא מתייחס כ"כ לבני ישראל. ואולי היינו משום שעיקרו לסנהדרין, שהרי רק הם מצווים על קידוש המועדות. ואח"כ הפסוק מדבר על הדיבור ליבני ישראל, שאמר להם את הלכות כל מועד בזמנו.

קטע מ'בסוד שיח'. ולקחתם לכם... פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל: **כתב בספר מעשה טוביה [פרדס רמונים אות ו]: "אדברה נא בשבח פרי עץ הדר מכל עץ רענן, כי כמו שהפרי שלו מושלם בכל מידות טובות, כך עצי מושלם וחי כל ימות השנה, ועלה לא יבול, ועומד ביפיו וכו' כברכת ה' אשר ברכו ה', נחמד למראה וטוב למאכל, תוכו כבדו, ובו סגולת נפלאות, כי קליפותיו מסירים כל כאב פנימי, ומחזיקים את הגידים. בשר עורו הלבן הוא אמצעי בחם וקר, אבל נותן כח באדם. הפנימי החמוץ מקרר הכבד ומטהר האדומה ומרוה את הצמא למים. גרעינים שבו טובים לכל כאב פנימי, ומוסיף עיכול, ומביא הזעה, והם עומדים במקום האבן הטוב וכו'. כי מגרש כל ארס כמוהו. הפרי כולו הוא משמח הלב ומחזיק הגוף, והוא כתריאקה ממש [תרופה מארס נחש] לכל חולי וכו'. ובסוף ספר מטה אפרים נדפס 'הגהות אלף המגן' והביא שם סימן תרס ס"ז מספר סדר היום [הנהגות מוצאי יום טוב של סוכות]: "במוצאי יו"ט יקח הלולב עם מינים, וישמור אותו במקום מיוחד, יהיה לו למשמרת, יראה אותם ויזכור ויזכה ע"י להניצל מכל צרה, ואל ישליך ויזרוק אותם לאשפה אחר שהם רומזים לענין גדול וכו' ואין לנהוג בהם מנהג בזיון". ובספר מנורת המאור כתב דע"י שנוטלים**

ערבה משי"ר הערבה החבוטה של הושענא רבא הרי זה סגולה להצלה כל השנה. ובקונטרס בענייני חג הסוכות ושמחת תורה מובא שרבי מאיר שמחה הכהן זצ"ל בעל אור שמח היה נותן משי"ר הערבה שלו לחיילים יהודים שגייסום לצבא במלחמה לשמידה. וכתב: וכל מי שנטל ערבות אלו, ניצל בזמן המלחמה בניסים, וכמו ששמעתי ממקור נאמן. ובספר ליקוטי מהר"ח שם, כתב סגולה למי שאין לו ילדים ל"ע, שיבשל את ההושענות וישתה המים, וכתב רמז לזה כי "ערבה" בגימטריא "זרע". וכתב בספר "שרשי השמות": בשעה שתצא מן הטבילה תיקח בידה אתרוג, וכשתשכב תחתוך הפטמת ותבלענה. ובעל אוצר הפלאות שומצטט את כל הנ"ל מעיד: "לפי דבריו אין צריך ליקח האתרוג של מצוה דווקא, וכן אפשר לעשות סגולה זו כל השנה ולא דווקא ביום הושענא רבה." ע"כ מבסוד שיח. ועל זה וכיו"ב נאמר אם לא יועיל לא יזיק...

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשינה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

ברתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺